

NR 62/2014

**OCENY ZMIAN W RÓŻNYCH WYMIARACH
ŻYCIA SPOŁECZNEGO I POLITYCZNEGO
W POLSCE PO ROKU 1989**

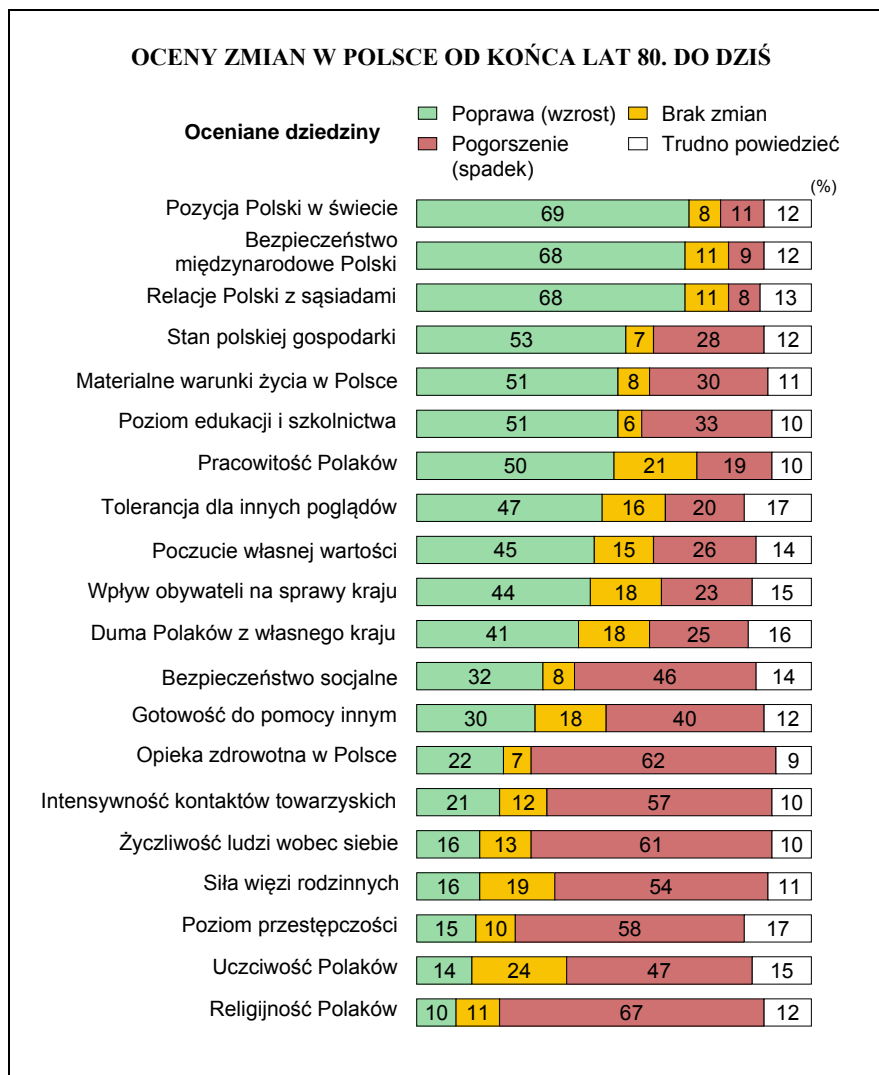
Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku 14 stycznia 2014 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Żurawia 4a, 00-503 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

- ▶ Oceniając przemiany, jakie zaszły w Polsce od końca lat osiemdziesiątych, Polacy dostrzegają w większości omawianych wymiarów raczej poprawę niż pogorszenie.

- ▶ Poprawa w największym stopniu dotyczy pozycji i bezpieczeństwa Polski na arenie międzynarodowej oraz jej relacji z sąsiadami, natomiast pogorszenie respondenci dostrzegają przede wszystkim w zakresie religijności.

W związku z dwudziestą piątą rocznicą wyborów z 1989 roku, które zapoczątkowały transformację ustrojową w Polsce, poddaliśmy ocenie respondentów dwadzieścia dziedzin szeroko rozumianego życia społecznego i politycznego. Ankietowani oceniali, czy od końca lat osiemdziesiątych nastąpiły w danej dziedzinie jakieś zmiany, a jeśli tak, to w jakim kierunku¹.

Okazuje się, że w zależności od analizowanych kwestii oceny zmian są dość zróżnicowane, jednak na ogół przeważają noty pozytywne. Ponad dwie trzecie respondentów dostrzega wzrost pozycji Polski w świecie w ciągu minionych dwudziestu pięciu lat (69%), wzrost bezpieczeństwa naszego kraju na arenie międzynarodowej (68%) oraz polepszenie relacji Polski z sąsiadami (68%). Mniej więcej połowa ankietowanych zwraca uwagę na poprawę stanu polskiej gospodarki (53%) oraz materialnych warunków życia w kraju (51%), na wzrost poziomu edukacji i szkolnictwa (51%), a także na większą pracowitość Polaków (50%). Tylko nieco mniej respondentów twierdzi, że w ciągu minionego ćwierćwiecza wzrosła w Polsce tolerancja dla odmiennych poglądów (47%), zwiększyło się wśród obywateli poczucie własnej wartości (45%), wzrósł ich wpływ na sprawy kraju (44%) oraz duma z własnej ojczyzny (41%).

Niekorzystne zmiany po 1989 roku Polacy zauważają przede wszystkim w zakresie religijności. O jej spadku przekonanych jest ponad dwie trzecie respondentów (67%), a jedynie co dziesiąty (10%) ma odmienne zdanie w tej kwestii. Zdecydowanie negatywnie wypada również ocena zmian w zakresie poziomu przestępczości oraz ludzkiej życzliwości. W obu przypadkach odsetek badanych dostrzegających pogorszenie w ciągu ostatnich dwudziestu pięciu lat jest niemal czterokrotnie wyższy od odsetka tych, którzy zauważają wzrost życzliwości ludzi wobec siebie (61% wobec 16%) oraz spadek poziomu przestępczości (58% wobec 15%). Wyraźnie krytycznie postrzegane są również zmiany w dziedzinie opieki zdrowotnej (62% opinii negatywnych wobec 22% pozytywnych),

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (285) przeprowadzono metodą wywiadów bezpośrednich (face-to-face) wspomaganym komputerowo (CAPI) w dniach 6–12 lutego 2014 roku na liczącej 1020 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

intensywności kontaktów międzyludzkich (57% wobec 21%), siły więzi rodzinnych (54% wobec 16%) oraz uczciwości Polaków (47% wobec 14%). Przekonanie o zmianach raczej negatywnych niż pozytywnych dotyczy także takich wymiarów, jak bezpieczeństwo socjalne (46% badanych dostrzega jego pogorszenie, a 32% poprawę) oraz gotowość do pomocy innym (30% respondentów uważa, że skłonność do pomagania wzrosła, a 40% – że zmalała).

Tabela 1. Oceny zmian w Polsce, jakie od końca lat 80. nastąpiły w poszczególnych dziedzinach

Oceniane dziedziny	Zdecydowana poprawa (wzrost)	Umiarkowana poprawa (wzrost)	Ogółem poprawa (wzrost)	Brak zmian	Umiarkowane pogorszenie (spadek)	Zdecydowane pogorszenie (spadek)	Ogółem pogorszenie (spadek)	Trudno powiedzieć
	w procentach							
Pozycja Polski w świecie	17	52	69	8	8	3	11	12
Bezpieczeństwo międzynarodowe Polski	20	48	68	11	6	3	9	12
Relacje Polski z sąsiadami	11	57	68	11	6	2	8	13
Stan polskiej gospodarki	12	41	53	7	19	9	28	12
Materialne warunki życia w Polsce	9	42	51	8	22	8	30	11
Poziom edukacji i szkolnictwa	11	40	51	6	23	10	33	10
Pracowitość Polaków	10	40	50	21	15	4	19	10
Tolerancja dla innych poglądów	7	40	47	16	17	3	20	17
Poczucie własnej wartości Polaków	5	40	45	15	21	5	26	14
Wpływ obywateli na sprawy kraju	8	36	44	18	16	7	23	15
Duma Polaków z własnego kraju	8	33	41	18	20	5	25	16
Bezpieczeństwo socjalne	4	28	32	8	29	17	46	14
Gotowość do pomocy innym	4	26	30	18	31	9	40	12
Opieka zdrowotna w Polsce	3	19	22	7	30	32	62	9
Intensywność kontaktów towarzyskich	4	17	21	12	39	18	57	10
Życzliwość ludzi wobec siebie	1	15	16	13	40	21	61	10
Siła więzi rodzinnych	2	14	16	19	40	14	54	11
Poziom przestępczości	4	11	15	10	41	17	58	17
Uczciwość Polaków	1	13	14	24	33	14	47	15
Religijność Polaków	2	8	10	11	46	22	67	12

Analiza średnich ocen na skali od 1 do 5, na której 1 oznacza pogorszenie sytuacji w danym wymiarze, a 5 – poprawę (przy pominięciu odpowiedzi „trudno powiedzieć”), potwierdza, że w opinii Polaków najkorzystniejsze zmiany po 1989 roku to: poprawa bezpieczeństwa Polski, wzrost jej pozycji w świecie, lepsze relacje z sąsiadami, większa pracowitość rodaków, większa tolerancja dla odmiennych poglądów oraz poprawa sytuacji gospodarczej. Nieco gorzej, choć nadal raczej *in plus* postrzegane są zmiany w zakresie materialnych warunków życia w Polsce, wpływu obywateli na sprawy kraju, poczucia własnej wartości, poziomu edukacji i szkolnictwa oraz dumy Polaków z własnego kraju.

Znacznie gorzej (średnie poniżej środka skali) oceniane są: gotowość do pomocy innym, bezpieczeństwo socjalne, uczciwość Polaków, intensywność kontaktów towarzyskich oraz siła więzi rodzinnych. Zdecydowanie najgorzej wypadają natomiast przemiany w zakresie poziomu przestępczości, życzliwości ludzi wobec siebie, jakości opieki zdrowotnej oraz, przede wszystkim, religijności.

* Pominięto odpowiedzi „trudno powiedzieć”

Jak się okazuje, w ciągu ostatnich pięciu lat dość wyraźnie wzrósł krytycyzm w ocenie przemian, jakie nastąpiły w Polsce po roku 1989. Jedyne wymiary oceniane obecnie lepiej niż po dwudziestu latach od rozpoczęcia przemian to jakość relacji Polski z sąsiadami oraz poziom przestępczości w kraju. Podobnie jak pięć lat temu postrzegane są obecnie zmiany w zakresie międzynarodowego bezpieczeństwa Polski, tolerancji dla innych poglądów oraz bezpieczeństwa socjalnego, natomiast pozostałe wymiary oceniane są gorzej niż poprzednio. W porównaniu z rokiem 2009 najbardziej pogorszyły się oceny stanu polskiej gospodarki, religijności Polaków, ich wpływu na sprawy kraju, poczucia własnej wartości oraz poziomu edukacji i szkolnictwa.

Tabela 2. Oceny zmian w Polsce, jakie od końca lat 80. nastąpiły w poszczególnych dziedzinach – porównanie średnich ocen z lat 2009 i 2014

Oceniane dziedziny	Średnie ocen na skali 1–5, na której 1 oznacza pogorszenie (spadek), a 5 – poprawę (wzrost)*		Różnica średnich
	2009	2014	
Relacje Polski z sąsiadami	3,58	3,80	0,22*
Poziom przestępczości	2,19	2,34	0,15*
Bezpieczeństwo międzynarodowe Polski	3,92	3,88	-0,04
Tolerancja dla innych poglądów	3,42	3,37	-0,05
Bezpieczeństwo socjalne	2,77	2,67	-0,10
Uczciwość Polaków	2,61	2,47	-0,14*
Pozycja Polski w świecie	3,97	3,81	-0,16*
Gotowość do pomocy innym	3,00	2,84	-0,16*
Materialne warunki życia w Polsce	3,45	3,26	-0,19*
Intensywność kontaktów towarzyskich	2,64	2,45	-0,19*
Życzliwość ludzi wobec siebie	2,50	2,28	-0,22*
Siła więzi rodzinnych	2,65	2,43	-0,22*
Pracowitość Polaków	3,65	3,42	-0,23*
Opieka zdrowotna w Polsce	2,49	2,25	-0,24*
Duma Polaków z własnego kraju	3,47	3,21	-0,26*
Poziom edukacji i szkolnictwa	3,51	3,21	-0,30*
Poczucie własnej wartości Polaków	3,53	3,22	-0,31*
Wpływ obywateli na sprawy kraju	3,59	3,26	-0,33*
Religijność Polaków	2,62	2,13	-0,49*
Stan polskiej gospodarki	3,85	3,34	-0,51*

* Pominięto odpowiedzi „trudno powiedzieć”

Oczywiste jest, że ogólny stosunek do przemian ustrojowych w Polsce po roku 1989 w bardzo istotnym stopniu zależy od percepcji zmian, jakie zaszły w kraju. Ci, którzy uważają, że przeobrażenia, które nastąpiły od końca lat 80., przyniosły ludziom więcej korzyści niż strat, oraz oceniają, że warto było zmieniać ustrój, jednocześnie w znacznym

stopniu są przekonani o pozytywnych zmianach w minionym dwudziestopięcioleciu w niemal wszystkich omawianych dziedzinach życia społecznego i politycznego (wyjątek stanowi ocena poziomu religijności Polaków). Związek ten jest szczególnie silny w przypadku przeświadczenia, że skutkiem zmian ustrojowych jest poprawa materialnych warunków życia Polaków, wzrost pozycji naszego kraju w świecie, poprawa stanu polskiej gospodarki oraz większe bezpieczeństwo Polski.

Tabela 3. Stosunek do przemian ustrojowych a ocena przeobrażeń po 1989 roku w poszczególnych dziedzinach

Oceniane dziedziny	Ocena: czy zmiany, jakie zaszły w Polsce od roku 1989, przyniosły ludziom więcej korzyści czy strat	Ocena z perspektywy czasu: czy warto było w 1989 roku zmieniać w Polsce ustrój czy też nie warto
	Współczynnik korelacji r Pearsona	
Materialne warunki życia w Polsce	0,499 **	0,389 **
Pozycja Polski w świecie	0,464 **	0,407 **
Stan polskiej gospodarki	0,459 **	0,428 **
Bezpieczeństwo międzynarodowe Polski	0,429 **	0,372 **
Wpływ obywateli na sprawy kraju	0,341 **	0,263 **
Bezpieczeństwo socjalne	0,337 **	0,204 **
Relacje Polski z sąsiadami	0,320 **	0,281 **
Poczucie własnej wartości Polaków	0,303 **	0,232 **
Życzliwość ludzi wobec siebie	0,255 **	0,162 **
Uczciwość Polaków	0,242 **	0,194 **
Intensywność kontaktów towarzyskich	0,239 **	0,094 **
Opieka zdrowotna w Polsce	0,223 **	0,146 **
Poziom edukacji i szkolnictwa	0,217 **	0,085 *
Duma Polaków z własnego kraju	0,209 **	0,235 **
Siła więzi rodzinnych	0,143 **	0,079 *
Pracowitość Polaków	0,143 **	0,185 **
Gotowość do pomocy innym	0,139 **	0,173 **
Poziom przestępczości	0,123 **	0,105 **
Tolerancja dla innych poglądów	0,089 *	0,113 **
Religijność Polaków	0,067	0,018

* Istotność na poziomie < 0,05

** Istotność na poziomie < 0,01

Postrzeganie zmian po 1989 roku istotnie wiąże się również z oceną sytuacji osobistej i rodzinnej w zależności od uznawania się za beneficjentów przemian ustrojowych lub pokrzywdzonych. Ci, którzy sądzą, że zyskali na transformacji, oceniają przeobrażenia, jakie nastąpiły w Polsce w ostatnim dwudziestopięcioleciu, wyraźnie lepiej niż osoby przekonane, że na tych przemianach straciły. Szczególnie istotne różnice dotyczą oceny zmian w zakresie materialnych warunków życia w Polsce, stanu polskiej gospodarki, bezpieczeństwa

społecznego, pozycji Polski w świecie, jej bezpieczeństwa międzynarodowego, poziomu opieki zdrowotnej w kraju, a także poczucia własnej wartości obywateli.

Tabela 4. Ocena zmian po 1989 roku w poszczególnych dziedzinach a sytuacja respondentów i ich rodzin

Oceniane dziedziny	Gdyby Pan(i) miał(a) określić sytuację swoją i swojej rodziny, to czy zaliczył(a)by Pan(i) siebie:			Ogół badanych	Różnica średnich między tymi, którzy zyskali na przemianach, a tymi, którzy stracili
	do tych, którzy zyskali na zmianach	do tych, którzy ani nie zyskali, ani nie stracili	do tych, którzy stracili na zmianach		
	Średnia ocen na skali 1–5, na której 1 oznacza pogorszenie (spadek), a 5 – poprawę (wzrost)*				
Materialne warunki życia w Polsce	4,00	3,11	2,36	3,26	1,64**
Stan polskiej gospodarki	4,03	3,19	2,58	3,34	1,45**
Bezpieczeństwo socjalne	3,21	2,54	1,93	2,67	1,28**
Pozycja Polski w świecie	4,24	3,75	3,12	3,81	1,12**
Bezpieczeństwo międzynarodowe Polski	4,31	3,81	3,27	3,88	1,04**
Opieka zdrowotna w Polsce	2,80	2,07	1,79	2,25	1,01**
Poczucie własnej wartości Polaków	3,58	3,16	2,64	3,22	0,94**
Wpływ obywateli na sprawy kraju	3,71	3,07	2,95	3,26	0,76**
Poziom edukacji i szkolnictwa	3,62	3,08	2,87	3,21	0,75**
Życzliwość ludzi wobec siebie	2,57	2,19	1,90	2,28	0,67**
Intensywność kontaktów towarzyskich	2,79	2,33	2,15	2,45	0,64**
Duma Polaków z własnego kraju	3,42	3,19	2,81	3,21	0,61**
Relacje Polski z sąsiadami	4,05	3,74	3,54	3,80	0,51**
Uczciwość Polaków	2,80	2,38	2,29	2,47	0,51**
Siła więzi rodzinnych	2,52	2,49	2,10	2,43	0,42**
Gotowość do pomocy innym	3,10	2,80	2,71	2,84	0,39**
Pracowitość Polaków	3,72	3,34	3,37	3,42	0,35**
Poziom przestępczości	2,52	2,29	2,27	2,34	0,25
Tolerancja dla innych poglądów	3,57	3,24	3,37	3,37	0,20
Religijność Polaków	2,12	2,15	2,00	2,13	0,12

* Pominięto odpowiedzi „trudno powiedzieć”

** Istotność na poziomie <0,01

Pogorszenie koniunktury gospodarczej spowodowane światowym kryzysem ekonomicznym wraz z odczuwalnymi tego skutkami dla sytuacji materialnej gospodarstw domowych czy choćby poczucia bezpieczeństwa obywateli na rynku pracy sprawiły, że obecne oceny przemian w niemal wszystkich wymiarach nie są już tak dobre jak jeszcze pięć lat temu. Nadal jednak w większości ocenianych kwestii dominuje przekonanie raczej

o poprawie niż pogorszeniu. Tym samym postrzegany potransformacyjny bilans zysków i strat jest w dalszym ciągu zdecydowanie dodatni, choć już nie tak bardzo korzystny jak w 2009 roku.

Oczywiście percepcja przemian ustrojowych oraz ocena zmian w różnych wymiarach życia społecznego i politycznego, jakie zaszły w naszym kraju w ciągu minionego dwudziestopięcioletnia, niezmiennie zależy przede wszystkim od sposobu radzenia sobie w nowej rzeczywistości. Beneficjenci przemian systemowych, a więc ci, którzy potrafili się odnaleźć w nowej sytuacji, osiągając w miarę satysfakcjonujące warunki materialne oraz poczucie podmiotowości i wpływu na sprawy kraju, istotnie lepiej oceniają przemiany w zdecydowanej większości omawianych wymiarów niż ci, którzy krytycznie zapatrują się na swój status materialny i uważają się raczej za przegranych polskiej transformacji. Oczywiście najbardziej rozbieżne są ich stanowiska w kwestii materialnych warunków życia w Polsce oraz sytuacji gospodarczej kraju. W miarę zgodni są natomiast w ocenie zmian w zakresie poziomu przestępczości, tolerancji dla odmiennych poglądów oraz religijności Polaków.

Opracował
Rafał BOGUSZEWSKI